

КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ВІДДІЄСЛІВНИХ ПОХІДНИХ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Щигло Л. В., к. філол. н., доц. СумДУ,
Сибірцева Ю., студ. гр. ПР-13

Когнітивна парадигма вважається третьою науковою парадигмою у мовознавстві після порівняльно-історичної та структурної. Вона не відкидає нічого з того, що було досягнуто у лінгвістиці раніше, але інтегрує наявне знання, піднімаючи його на більш високу ступінь.

У рамках когнітивної дериваційної парадигми семантику мовних одиниць, дієслів зокрема, можна представити як дворівневу структуру, що включає семантику твірних дієслів і віддієслівних похідних. Сьогодні дослідники сходяться на думці, що на когнітивному рівні можна виділити: структуру когнітивних моделей - образ схематичного типу; структуру метафоричних концептів; а також структуру концептуальних схем.

Когнітивний підхід дозволяє розкрити нові відносини на рівні категоризації раніше невідомих, мало відомих і добре відомих фактів і явищ у теорії пізнання мови і світу через мову.

Однією з найбільш загальних класифікацій твірних дієслів є поділ їх на абстрактні і конкретні, акціональні і неакціональні.

Вивчення змістовної сторони у системі словотворення має велике теоретичне і практичне значення. Висвітлення питань семантичних відносин між вихідним і похідним словами, між твірною (мотивуючою) основою й суфіксом, виявлення семантичних розрядів твірних основ, так і утворених від них суфіксальних похідних, дає можливість виявити об'єктивну картину навколишнього світу і визначити сутність словотворчих процесів у когнітивному плані. У доповіді пропонується класифікація твірних дієслів за 10 лексико-семантичним розрядами.

Для можливості висвітлення віддієслівного похідного певної семантики велику роль відіграє семантична сумісність суфікса основи дієслова (семантична ознака), а потім тільки формальні ознаки. Увага до семантичних відносин дає можливість виявити об'єктивну картину навколишнього світу і визначити сутність словотворчих процесів у когнітивному плані.

Аналіз конкретного мовного матеріалу показує:

- що похідні, утворені за певної словотвірної моделі, пов'язані спільним лексико-категоріальним значенням;

- ці лексико-категоріальні значення складаються із значень суфіксів і узагальноної семантики основ. Цей факт дозволяє припустити, що лексико-категоріальні значення є значеннями словотвірної моделі;

- суфікси, що володіють подібним або однаковим значенням, поєднуються з основами одного і того ж типу, що мають однакову узагальнену семантику. Це призводить до виникнення синонімічних словотвірних моделей;

- якщо похідні, утворені за синонімічними словотвірними моделями, включають одну і ту ж твірну основу з одним і тим же значенням, то виникає пара словотвірних синонімів.

Дієслова являють собою концепти, які передаються лексично і зміст яких в процесі словотворення і вживання в мові постійно змінюється (кожне похідне наповнюється новими смислами). Велике значення при цьому набуває обсяг перехідності і неперехідності, абсолютності і відносності, подільності і неподільності, валентності і морфологічних характеристик дієслів. Названі характеристики твірних дієслів дозволяють розглядати їх по відношенню до суб'єкта як явища, яке конкретно або результативно впливає на об'єкт, і тому концептуальна структура дієслова і його похідних відображає ті елементи ситуації дії, які виражені імпліцитно.

В цілому віддієслівний словотвір з точки зору когнітивної парадигми можна вважати концептуальною системою, що складається з первинних концептів, з яких розвиваються всі інші. При цьому важливе значення набуває функціональний потенціал слова, який тісно стикається з когнітивним підходом до розгляду словотворення, бо у даному випадку вирішується питання про значення сенсу слова і принципів його побудови.

Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів, м. Суми, 21-22 квітня 2014 р. / Відп. за вип. О.М. Сушкова. — Суми : СумДУ, 2014. — С. 59-61.